

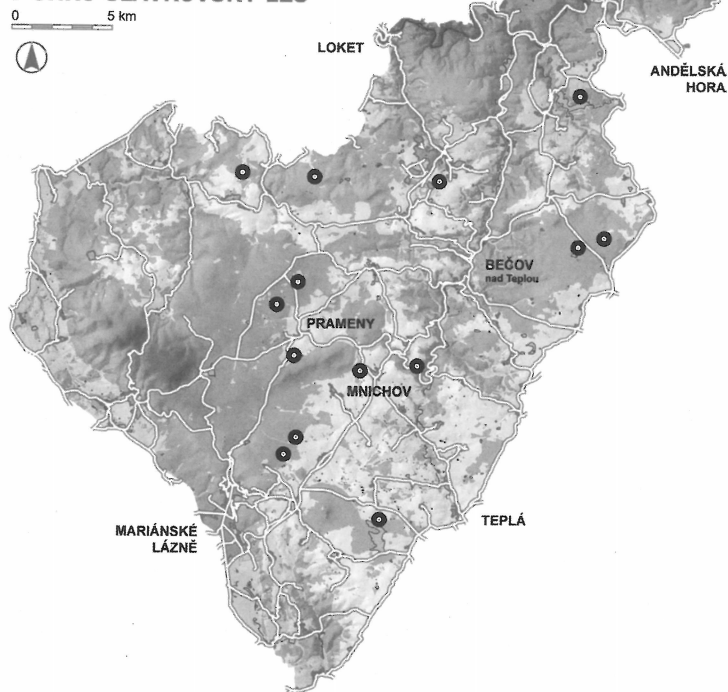
Skřivan lesní v CHKO Slavkovský les

Zatímco asi každý zná běžného skřivana polního, méně je v široké veřejnosti známo, že v naší republice žije i další jeho blízký příbuzný – skřivan lesní. Tento druh nebyl nikdy tak hojný jako skřivan polní, ale ve svém areálu rozšíření zahrnujícím skoro celou Evropu, severozápadní cíp Afriky a některé části Asie byl dosti běžný. V druhé polovině dvacátého století však došlo na většině obývaného území k výraznému poklesu početnosti. Naštěstí, zejména po roce 1990, se zdá, že se pokles zastavil a dokonce že došlo k mírnému růstu (Ha-

gemeijer et Blair 1997). Přesto jej však Červený seznam ohrožených druhů České republiky stále hodnotí jako druh ohrožený (Šťastný et Bejček 2003) a naše legislativa jej zařazuje mezi zvláště chráněné druhy dokonce v kategorii silně ohrožený.

Skřivan lesní se velikostí nijak výrazně neliší od skřivana polního, je také zhruba stejně zbarvený, tedy hnědě skvrnitý. Také dovede peří na temeni vztyčit a vytvořit tak jakousi „čepičku“. Má však kratší ocas, tmavěji zbarvené temeno hlavy a je u něj zřetelný světlý proužek nad okem, který se táhne až do týla. Na předním okraji křídla je zřetelná černá menší skvrna. Jeho zpěv je velmi nápadný a tvoří pěknou souvislou písničku, která zní jako jakési dydlání s velmi jasným flétnovitým podtextem. Podle zpěvu jeho přítomnost zjistíme relativně snadno, bohužel maximum zpěvu je pro většinu z nás v málo obvyklém čase, tedy v noci. Neznamená to však, že by ve dne nezpíval

ROZŠÍŘENÍ SKŘIVANA LESNÍHO V CHKO SLAVKOVSKÝ LES

vůbec. Při zpěvu velmi rád obloukovitě poletuje, ale není výjimkou i případ, kdy svou písničku přednáší v sedě - na stromech, ale i na zemi (Hudec 1983).

Jak již název druhu praví, obývá tento pták lesní stanoviště. V nich si však vybírá jen velmi řídké zarostlá stanoviště, tedy lesy profídlé, rozvolněné s častými pasekami, holinami apod. Preferuje hlavně suchá, slunná místa a vyskytuje se od nížin až do výšek nad 1000 m n. m.

Ve Slavkovském lese tento druh nikdy nechyběl. V posledních desetiletích v České republice ornitologové čas od času zjišťují přesné rozšíření ptačích druhů při mapování pro tzv. Atlas hnízdního rozšíření ptactva. Znamená to, že celá země je rozdělena na čtverce o velikosti zhruba 10×10 km a v každém takovém čtverci se snažíme pro všechny ptačí druhy zjistit, zda zde hnízdí. Zatím byly v ČR vyhotoveny tři takové Atlasy a to v letech 1973-1977, 1985-1990 a 2001-2003. Při všech těchto mapováních byl skřivan lesní prokázán alespoň v některém z 9 čtverců, které pokrývají Slavkovský les (Šťastný et al. 2006). Věděli jsme tedy, že skřivan lesní u nás hnízdí, ale neměli jsme přesnější představu o jeho početnosti.

V letech 2004-2007 jsme na území naší chráněné krajinné oblasti organizovali mnohem podrobnější mapování ptáků. Území CHKO bylo rozděleno na celkem 135 obdélníků o velikosti 3×1,5 km, v každém vytyčeno 20 bodů a na nich byli ve dvou termínech v jednom roce zjišťováni hnízdící ptáci. Celkem bylo takto zpracováno 2529 bodů, a na nich zjištěno 29 502 záznamů o výskytu jednotlivých druhů, tedy vzorek již dostatečný k tomu, abychom své představy o početnosti upřesnili (Řepa 2007).

Co jsme tedy zjistili o skřivanu lesním? Byl zjištěn pouze na deseti z celkového počtu více než 2 500 bodů. Patřil tedy mezi nejméně hojně, jen velmi vzácně se vyskytující druhy. Musíme ovšem počítat s tím, že doba pro sčítání vymezená nepokrývá denní dobu maximální zpěvní aktivity, takže lze očekávat, že jsou počty poněkud podhodnoceny. Tomu také nasvědčuje skutečnost, že kromě deseti lokalit zjištěných v tomto

organizovaném mapování, jsme ve stejném období zaznamenali výskyt skřivana lesního i na dalších třech lokalitách. Celkový počet prokázaných hnízdních lokalit tak dosáhl třinácti.

A kde se tedy skřivan lesní vyskytoval? Rozdělíme-li si CHKO na podoblasti podle fytogeografického členění, pak vidíme, že ve vlastní oblasti Slavkovského lesa byla polovina všech zjištěných lokalit. Přitom lokalita v přírodní rezervaci Prameniště Teplé a v okraji lesa u Mlýnského potoka, stejně jako lokalita nad Siardovou kaplí u Mnichova jsou na hranici se sousední oblastí – Toužimskou vrchovinou. Pouze dvě místa výskytu v lesích SZ od Pramenů v okolí Trojhranu a lokalita v přírodní rezervaci Mokřady pod Vlčkem jsou blíže k centrální části Slavkovského lesa. V Toužimské vrchovině pak byly nalezeny další výskyt, které byly roztroušeny po celé této oblasti od jihu (evropsky významná lokalita Natura 2000 Horní Kramolín nad nádrží Podhora) až do severní části CHKO (zjištění v lesním celku S od Odolenovic a Přileze a další lokalita jižně od Kolové nad přehradní nádrží Stanovice). I v dalších oblastech zasahujících do naší CHKO byl skřivan lesní alespoň ojediněle zjištěn. V oblasti Kaňon Teplé to bylo v přírodní rezervaci Údolí Teplé jižně od Louky a další výskyt byl potvrzen na bývalém dole Stannum z Horního Slavkova. V poslední naší podoblasti, v Kynšperské vrchovině, která lemuje celou západní polovinu naší CHKO, našli naši spolupracovníci další dvě lokality, a to na severním okraji nedaleko od sebe. První byla na prameniště Pšího potoka u Lobez a druhá u bývalé osady Milíře.

Skřivan lesní je tedy na území Slavkovského lesa vzácný. Není také divu, souvislé rozsáhlé zapojené lesní celky s převahou smrku nejsou právě vhodným biotopem pro tento druh. Převážná většina našich lokalit (devět z dvanácti) se také nachází na okrajích velkých lesních masivů a samozřejmě i ta tři zbylá místa výskytu ležící uvnitř lesa jsou v úsecích silně prosvětlených s rozsáhlými mlaziny a pasekami. Z hlediska výběru stanoviště je u lokalit nalezených v naší CHKO zajímavé, že až na dvě výjim-

ky (Odolenovice a Kolová) jsou naše nálezy skřivana lesního ve vlhkých až zamokřených místech. Obecně je skřivan lesní považován za ptáka preferujícího naopak suchá stanoviště. Zdá se tedy, že poznatek o častějším výskytu ve vlhčích biotopech zjištěný při průzkumu ptačí oblasti Boletice na Šumavě (Kloubec in Štastný et al. 2006) není tak ojedinělý, jak se původně soudilo. Pokud se týče nejvyšší dosažené nadmořské výšky výskytu tohoto druhu, pak námi nejvýše zjištěné lokality u Pramenů jsou málo přes 800 m n. m., což je ještě dosti nízko proti rekordním záznamům z Krkonoš či Šumavy, kde byl skřivan lesní i ve výškách okolo 1000 m (Flousek et Gramsz 1999).

Můžeme tedy rekapitulovat, že skřivan lesní CHKO Slavkovský les osidluje, jeho rozšíření zasahuje její značnou část, ale jde o výskyty velmi ojedinělé a druh je vzácný. Snad v dalších letech bude pro něj situace příznivější, neboť značné lesní kalamity z posledních dvou zim vytvořily pro tento druh lepší podmínky ve směru dalšího prosvětlení porostů.

Literatura:

- Flousek J. et Gramsz B. (1999): Atlas hnízdního rozšíření ptáků; Krkonoš. Správa KRNP, Vrchlabí.
- Hagemeijer W. J. M. et Blair M. J. [eds.] (1997): The EBCC Atlas of European breeding birds: The distribution and abundance. T. A. D. Poyser, London.
- Hudec K. et al. (1983): Fauna ČSSR, Ptáci – Aves III/1. Academia, Praha.
- Řepa P. (2007): Kvantitativní mapování hnízdního ptactva v CHKO Slavkovský les. Referát na 2. západočeské ornitologické konferenci 3-4.11.2007 v Spáleném Poříčí. Nepublik. ms., uložen u autora.
- Štastný K. et Bejček V. (2003): Červený seznam ptáků v České republice. – In: Plesník J., Hanzal J. et Brejšková L. [eds.] (2003): Červený seznam obratlovců České republiky. Příroda 22, Praha: 9-110.
- Štastný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001-2003. Aventinum, Praha.

Miroslav Broum

Bošov č.p. 41, pošta Chyše

Nový nález pcháče panonského v Doupovských horách

Výskyt pcháče panonského (*Cirsium panonicum*) v České republice je soustředěn do dvou oddělených oblastí. První se nachází v panonské části Moravy, kde je součástí souvislého rozšíření v panonské podprovincii. Druhá oblast rozšíření, kde je výskyt pouze ostrůvkovitý, se nachází především v Českém středohoří a v Českém krasu, na západě pak vzácně vyznívá v Doupovských horách. Tato oblast zároveň tvoří severozápadní hranici rozšíření uvedeného druhu v rámci celého areálu výskytu (Slavík et Štěpánková 2004). Samotný druh je dále podle Černého a červeného seznamu cévnatých rostlin České republiky (Procházka et al. 2001) řazen do kategorie C3, tj. ohrožených taxonů.

Pcháč panonský jsem nalezl v Doupovských horách u bývalé obce Humnice ve vojenském újezdu Hradiště v širokolisťových trávnících na úpatí vrchu Havraň cca 200 m jihozápadně od kóty 736 m n. m. (50°20'10"N, 13°08'38"E). Byly zde pouze dva exempláře tohoto druhu. V bezprostřední blízkosti výskytu byl dále z významných taxonů nalezen *Polygala chamaebuxus* a *Pulsatilla patens*. Samotná lokalita je pozoruhodná i tím, že se v současné době jedná o nejzápadnější položené území výskytu tohoto druhu pcháče v rámci celé České republiky.

V Doupovských horách se pcháč panonský vyskytuje poměrně velmi vzácně, ojedinělé nálezy jsou pouze v severovýchodní části území v širším okolí Kadaně (např. Kubát 1978, Lorber 1985). Během dalšího průzkumu této oblasti budou možná nalezeny nové lokality, které případně upřesní rozšíření tohoto druhu v Doupovských horách.